

Forbløffende praksisser

en fænomenologisk undervisningsstrategi

Anmeldt af **Lars Ole Bonde**, ph.d., professor ved Musikterapi-uddannelsen Aalborg Universitet. Professor II ved Senter for Musikk og Helse, Norges Musikkhøgskole. Kontakt: lobo@hum.aau.dk

*Forbløffende praksisser, Kirsten Fink-Jensen:
Hans Reitzels Forlag, 224 sider, 249 kr.*

Forfatteren til denne bog er en god bekendt i musikterapi kredse. Hun har været underviser og forsker på Danmarks Lærerhøjskole/Danmarks Pædagogiske Universitet gennem årtier og skrevet bøger og artikler om musikundervisning ud fra antropologiske og fænomenologisk-hermeneutiske perspektiver. Ikke mindst bogen om *Musikalsk stemthed – et henrykt nu!* (1997) har været til inspiration også for mange musikterapeuter. Fink-Jensen har også arbejdet med kontaktsvage børn og aktivt interesseret sig for musikterapien i Danmark, bl.a. som medlem af AAU-uddannelsens aftagerpanel.

Bogen her stødte jeg på for et år siden, nemlig som en vigtig reference i en lang række studenteropgaver på KU og DPU, hvor jeg var censor. De studerende havde skrevet opgaver baseret på observation af musikundervisning, og mange havde anvendt den "syvtrinsmodel", som bogen beskriver. Det var tydeligt, at modellen var brugbar til observation, beskrivelse og analyse af musikpædagogisk praksis, og jeg er ikke i tvivl om, at den også kan bruges i forhold til musikterapeutisk praksis – dvs. af både musikterapistuderende og praktise-

rende musikterapeuter, der ønsker at dokumentere deres arbejde.

Bogen er disponeret i to dele. I 1. del udvikles "en model for forbløffende praksisser" på teoretisk grundlag, og i 2. del udfoldes modellens potentiale med en række konkrete eksempler. Begrebet "forbløffelse" spiller en central rolle, så lad os afklare dette først. Med henvisning til antropologen Kirsten Hastrup defineres forbløffelse som "den særlige overraskelse, der knytter sig til den erfaring af kulturelle forskelle, som er emnet for den forskende antropolog" (s. 25). Undervisning – eller terapi – i en given kontekst kan også forstås som en kultur, der kan opleves og beskrives indefra eller udefra. Dette kræver en åben indstilling til fænomenet og en bevidsthed om egen forforståelse. Ellers kan man ikke forbløffes, men kun få bekræftet sine fordomme eller medbragte teorier. En professionel praktiker (det være sig en lærer eller en musikterapeut) har brug for et dynamisk samspil mellem teori og praksis, og her skelner Fink-Jensen (med Erich Weniger) mellem tre teori-niveauer: T1 = et praksisniveau, hvor mere eller mindre bevidste og klare

teorier baseres på erfaringer, vaner og viden fra mange situationer, der ligner hinanden; T2 = et mere bevidst og italesat hverdagsniveau, hvor problemer og løsninger diskuteres, forklares og løses sammen i interaktion med andre (kolleger); og endelig T3 = meta-niveauet, hvor den professionelle praktiker reflekterer kritisk over sin egen og andres praksis, gerne med inddragelse af relevante (faglige eller almene) teorier. "Forbløffende praksisser" er ganske vist en strategi til udforskning af hverdagssituationer, men den er især tænkt som en hjælp til meta-refleksion, så praktikerne bliver i stand til at "argumentere for tiltag, tage problemer op eller udvikle sin egen praksis" (s. 44).

Kapitlerne om fænomenologi og hermeneutik som indgang til empirisk forskning vil jeg ikke komme nærmere ind på her – det skulle være rimeligt kendt stof for musikterapeuter. Men det er dejligt konkrete og velskrevne kapitler, som fint kan bruges som inspiration i forbindelse med konkrete dokumentationsprojekter. De leder frem til det afsluttende kapitel i 1. del, hvor Fink-Jensens "syvtrinsmodel" præsenteres. Her er et kort resumé af modellens faser: 1. Forberedelsesfasen, hvor observationsfokus bestemmes og forforståelsen formuleres. 2. Observationsfasen, hvor video kan benyttes og interviews inddrages. 3. Den datastrukturerende fase, hvor der bør være særligt fokus på 'det forbløffende'. 4. Den første fremlæggelsesfase, hvor udvalgte videoklip præsenteres for andre (kolleger, peers), der kommenterer uden at kende observatørens egen opfattelse. 5. Beskrivelsesfasen, som skal føre til den sansemættede og nøgterne beskrivelse, der udgør det egentlige data-materiale. 6. Analysefasen, der er i mindst to trin: a) en ikke-teoretisk beskrivelse af

fremanalyserede essentielle træk ved fænomenet, b) en begrundet inddragelse af teoretiske perspektiver, der kan bidrage til en udvidet forståelse og forklaring af fænomenet. 7. Den afsluttende fremlæggelsesfase, der typisk munder ud i en skriftlig rapport, som kan bedømmes.

Bogens 2. del er et eksemplificerende case-studie. Efter kapitler om læreprocesser og om casestudiet som metode præsenterer forfatteren sin analysemodel, som i syv trin uddyber og præciserer trin 6 (Analysefasen) i grundmodellen. Herefter gennemgås (kap. 9) "syvtrinsmodellen" detaljeret med mange eksempler fra forfatterens undervisning, bl.a. af musikstuderende på KU. Bogen afsluttes med to kapitler om hhv. "Problematikker" og "Ethiske dilemmaer" i 'Forbløffende praksisser'. Typiske problematikker er f.eks., at den erfarne underviser-observatørs forforståelse bliver normativ og derfor står i vejen for åbenhed, og at novicen mangler blik for sin egen rolle ift. fænomenet. Ethiske dilemmaer kan f.eks. forårsages af sammenstød mellem observatørens og de observeredes "erkendelsesinteresser", eller af ubalance mellem indlevelse ("shamanisme"), distance ("kannibalisme") og perspektivforvirring ("skizofreni"), med Kirsten Hastrups begreber for de tre antropologiske observatørpositioner. De etiske dilemmaer i forbindelse med deltagerobservation kan ikke altid løses, men Fink-Jensen anbefaler Løgstrups nærhedsetik som det meste velegnede etiske perspektiv på de menneskelige relationer mellem deltagerne. "De spontane livsytringer" – tillid, medfølelse, talens åbenhed og håb – er et godt grundlag for en disciplineret subjektivitet, hvor magtforhold skal afbalanceres, "urørlighedszoner" respekteres og indlevende lytten praktiseres. Forskeren må have "re-

spekt for den enkeltes grænser for de private følelser og motiver” (s. 206).

Det er en klart disponeret og velskrevet bog, og den kommer meget fint rundt om sit emne. Jeg savner kun ganske få ting. Den ene er nogle mere uddybende beskrivelser af videoanalyse som metode. Selve videoobservationen beskrives fint, med klart blik for de fordele og ulemper den har, og jeg er glad for at se begrebet/metoden ”stimulated recall” omtalt (En metode hvor de(n) observerede konfronteres med videooptagelsen af sig selv og kommenterer denne). Men der står meget lidt om problemerne med at transskribere, analysere og fortolke non-verbalt materiale. Den anden ting er, at jeg ikke bliver helt klar over, hvor relevant forfatteren finder sin model til egentlig forskningsbrug. Den er tydeligt markeret som en metode til undervisning og træning af novicer inden for undervisning(sforskning), men den er samtidig selv forskningsbaseret, teoretisk velunderbygget og systematisk. ”En egentlig forskning i felten vil kræve tilstedeværelse i flere situationer gennem længere tid, med henblik på at se, hvilke fænomener der er gennemgående...”, står der s. 180, og det er klart. Men er der andre forbehold, der skal tages ift. at bruge ”forbløffende praksisser” i kvalitativ forskning?

Bogen bærer præg af at været skrevet af en meget erfaren (universitets)underviser, der samtidig er en erfaren empirisk forsker på fænomenologisk-hermeneutisk grund. Teorier og metoder fremstilles klart og konkret uden unødvendige svinkeærinder, og når man har læst bogen, vil man være i stand til at gennemføre mindre projekter med ”syvtrinsmodellen” som udgangspunkt. Den er god til studerende.

Men det vigtigste er nok alligevel, at bogen fastholder det meta-reflekterende perspektiv: det handler ikke ’bare’ eller nødvendigvis om at kunne gennemføre undersøgelser, men om – i hele sit professionelle liv – at kunne forbløffes i og af hverdagens professionelle praksis og at kunne bruge denne forbløffelse som udgangspunkt for en refleksion over de levede, erfarede og sansede oplevelser af interaktionsprocesser, der er kernen i al undervisning – og terapi.